

# VÆLG ET STANDBUNKT

## -CIVIL ULYDIGHED

DA OMKRETT



# Indhold

Vurderingsøvelse om civil ulydighed med læreroplæg, forberedelseselement og taler. Efter kort læreroplæg og fælles brainstorm undersøger og analyserer eleverne forskellige eksempler på civil ulydighed og forbereder taler, som de præsenterer i plenum. På baggrund af de argumenter de selv og de andre præsenterer, vælger de efterfølgende et standpunkt og tager personligt stilling ved at placere sig rundt omkring i lokalet.

## Formål

Formålet med øvelsen er, at eleverne reflekterer over og får indblik i civil ulydighed som protestform i Danmark. Igennem argumentation trænes deres evne til at lytte, analysere og tage stilling.

## Fag

Øvelsen kan bruges i fagene historie, dansk, samfundsfag eller relaterede fag.

Tidsforbrug

2-3 lektioner. Første lektion består delvis af research på internettet samt taleforberedelse og kan eventuelt planlægges som lektie efter første trin af øvelsen er gennemgået i klassen (se Beskrivelse).

## Materialer

Bilag 1: Lærerinput til oplæg om civil ulydighed, inklusiv eksempler

Bilag 2: Elev-ark med opgaveformulering og links

Internetadgang

To A4 ark hvor der står henholdsvis FOR og IMOD

Tape

## Beskrivelse

### 1. Læreroplæg

Indled med at spørge eleverne, hvad de forstår ved begrebet civil ulydighed? Er det i deres optik under visse omstændigheder "i orden" at være civilt ulydig? Tag Jürgen Habermas' definition op til diskussion (se bilag 1), og præsenter eleverne for de punkter, der til øvelsen er udtrukket fra definitionen og bruges som et analyseredskab i forhold til de konkrete ek-

sempler. Giv et par udenlandske og danske eksempler på protestaktioner med baggrund i Lærer-ark (se bilag 1) og hold dem op i mod kriterierne i Jürgen Habermas' definition. Er der nok information til at vurdere, om der er tale om civil ulydighed? Eleverne opfordres til at arbejde videre med de listede eksempler i grupperne.

Både elev-ark og lærer-ark indeholder punkterne fra Jürgen Habermas' definition.

Efter læreroplæg laves en fælles brainstorm over flere danske eksempler på protestaktioner, som kunne anses som civil ulydighed. De oplistes på tavlen. Sæt eleverne sammen i grupper á to og bed hver gruppe udvælge et eksempel at arbejde videre med og analysere om eksemplerne kan anses som civil ulydighed i forhold til Jürgen Habermas' definition.

## **2. Research og forberedelse på tale**

Eleverne skal nu finde mere viden om den pågældende aktion, de har valgt at arbejde med ved at søge på internettet og analysere om aktivisternes mål med deres aktioner, og de midler de brugte, var legitime i forhold til kriterierne i Jürgen Habermas' definition. I gruppen skal de diskutere sig frem til en fælles analyse. Herefter fordeler grupperne sig således, at den ene person, person A, forbereder en tale, der med udgangspunkt i analysen underbygger legitimiteten i den pågældende aktion og relaterer argumenterne til kriterierne i Jürgen Habermas definition. Det vil sige en tale for gennemførelse af aktionen. Person B forbereder på baggrund af analysen en tale af samme længde imod aktionen og relaterer ligeledes argumenterne til kriterierne i Jürgen Habermas' definition. Eleverne gives 1 time til research, analyse og forberedelse af tale. Hver tale skal vare mellem 3 - 4 minutter.

## **3. Tag stilling**

Første runde. Mens eleverne forbereder deres taler, hænger du to skilte med henholdsvis for og imod op på hver sin ende af en (lang) væg i klasselokalet. Når eleverne har forberedt deres tale, beder du første gruppe om at fremlægge. Person A begynder. Når talen er slut, beder du resten af klassen om at tage stilling og vurdere om de er enige i analysen – dvs. kan gå ind for aktionen eller om de er uenige i analysen – dvs. er imod aktionen. Det gør de ved at placere sig et sted langs væggen imellem de to skilte, i forhold til hvor enig eller uenig de er med den analyse, der fremføres. Hvis de er helt enige eller helt uenige, skal de stå helt ude i én af enderne, og ellers skal de placere sig et sted imellem de to skilte.

Anden runde. Når alle har placeret sig, fremfører person B sin tale. Herefter bedes eleverne om at genoverveje og eventuelt genplacere sig i forhold til, om argumenterne flyttede deres holdning. Når alle tilhørerne har placeret sig, åbnes der for, at de to taleholdere kan placere sig i forhold til deres personlige analyse af legitimiteten i den pågældende aktion.

# Refleksion og opsamling

Før man eventuelt går videre med en ny gruppe, afrundes runden med at stille spørgsmål som:

- For de, der ændrede mening undervejs: Hvilke argumenter var mest overbevisende?
- For de, som ikke ændrede stilling til person A's analyse: Hvad fik de ud af diskussionen?
- Var der nogle af eleverne, der syntes, det var svært at tage stilling? Hvorfor?
- Spørg eventuelt de to personer, der står yderst i lokalet, hvorfor de har placeret sig, som de har gjort.

Efter alle grupperne har fremlagt, afrundes øvelsen med at stille spørgsmål som fx:

- Hvad er de vanskeligste problematikker i Habermas's model for civil ulydighed?
- Med udgangspunkt i de eksempler I har arbejdet med, hvornår er der så tale om en moralsk kamp (som jo indgår i Habermas definition), og hvornår er det interessekamp – og dermed ikke civil ulydighed i hans definition?
- Hvordan adskiller civil ulydighed sig fra andre aktionsformer, I kender?
- Hvilke fordele og ulemper er der ved brugen af civil ulydighed i forhold til andre politiske aktionsformer?
- Hvor synes I, grænsen for brugen af civil ulydighed går?
- Kender I (andre) eksempler på civil ulydighed, hvor I selv vurderer, at grænsen for, hvad man kan tillade sig, er blevet overskredet?
- Hvad er det for et dilemma, der kan være i forbindelse med civil ulydighed og en mulig undergravning af det repræsentative element i demokratiet?
- Blev I undervejs påvirket af andre ting end argumenterne? – gruppepres, formuleringsevne, rivalisering, personlig sympati med den, der fremlagde?

# Supplerende materialer

Demokrati som styreform og som ideologi (2010) af Mogens Hermann Hansen, Museum Tusulanums Forlag. Indeholder en introduktion til det moderne demokrati der beskriver og analyserer demokratiets mange former.

Menneskerettigheder, demokrati og retssamfund (2008) af Anette Faye Jacobsen fra Institut for Menneskerettigheder fra Gyldendals forlag er en undervisningsbog om menneskerettigheder, demokrati og retssamfund målrettet ungdomsuddannelserne. Bogen har en tilhørende hjemmeside, der indeholder opgaver til hvert tema i bogen <http://www.temabog-samfundsfag.gyldendal.dk/menneskerettigheder/kap3.html>

DR undervisning har et tema om magt, hvorunder civil ulydighed behandles. Læs mere om fx Ulla Røder og om Greenpeaces aktioner <http://www.dr.dk/magtensbilleder/tema.asp?id=temaarkiv/08Ulla.asp>

Information har civil ulydighed som emne. Find artikler og debatindlæg om civil ulydighed her <http://www.information.dk/emne/civil-ulydighed>

Democracy Booster. DR Undervisning har også lavet et tema om demokrati, Demokrati-Boosteren, som giver tips til, hvordan unge kan få indflydelse <http://www.dr.dk/Tema/Booster/index.htm>

Democracy-handbook.org er en kombination af ekspert- og brugergenereret viden og en kombination af en bog og en wiki. Den er på dansk og kapitlerne er korte og let tilgængelige, men der vil ofte være brug for supplerende litteratur og en kritisk drøftelse af fremstillingerne <http://democracy-handbook.org>

Jürgen Habermas: Civil olydnad - den demokratiska rättsstatens grundbult (1986) 9. årgang, nr. 35, Retfærd - Nordisk Juridisk Tidsskrift. I bogen problematiseres begrebet yderligere.

# Bilag 1: Lærerininput om begrebet civil ulydighed, inklusiv eksempler.

## 1. Præsenter Jürgen Habermas' definition af civil ulydighed

Der findes flere forskellige definitioner af civil ulydighed. Den tyske sociolog Jürgen Habermas beskriver civil ulydighed på følgende måde:

Civil ulydighed er en moralsk begrundet protest, som ikke bare udgår fra en privat overbevisning og egeninteresse. Det er en offentlig handling, der som regel er offentliggjort, så politiet kan forudse hændelsesforløbet. Den omfatter et forsætligt lovbrud mod enkelte retsregler, uden at den sætter spørgsmålstegn ved den generelle retsorden. Den indebærer desuden beredvillighed til at stå til regnskab for de retslige følger af lovbruddet. Lovbruddet har desuden symbolsk karakter, - hvilket betyder, at man udelukkende benytter ikkevoldelige udtryksmidler.

Jürgen Habermas: Civil olydnad - den demokratiska rättsstatens grundbult (1986) 9. årgang, nr. 35, Retfærd - Nordisk Juridisk Tidsskrift

Habermas' definition på civil ulydighed kan stilles op i punktform

- Protesten skal være rettet mod noget, som bredt bliver betragtet som uretfærdigt (uetisk eller umoralsk)
- Aktionen skal være varslet offentligt på forhånd
- Protesten må ikke true den demokratiske proces/orden
- Man skal stå til ansvar for sine handlinger
- Man må ikke benytte vold

Punkterne bruges som et analyseredskab i forhold til de konkrete eksempler, eleverne arbejder med. Eleverne skal her være særligt opmærksomme på, hvordan de definerer, hvad der bredt kan betragtes som uretfærdigt, og på om der er tale om en trussel mod den demokratiske proces eller orden. Det er her, de vanskeligste problematikker er gemt i Habermas' model. Endvidere er det helt afgørende i Habermas' definition, at den opererer med en moralsk begrundet protest og ikke en politisk.

## 2. Overvejelser om eksempler på civil ulydighed

For at gøre de valgte eksempler pædagogisk progressive, kan de indledes med de udenlandske eksempler (i øvelsen foreslås eksempler relateret til Mahatma Gandhi, Rosa Parks og Martin Luther King). Lad eleverne diskutere aktionernes legitimitet på baggrund af Habermas' definition. Herefter gives et par danske eksempler.

En afgørende pointe er, at der ikke er nogen umiddelbar sammenlignelighed mellem de danske og de udenlandske eksempler. I de udenlandske eksempler er konteksten en fuld-stændig anden, og det gør legitimiteten mere uproblematisk. Fx kaldte USA sig, under det pågældende tidspunkt for Rosa Parks' fredelige protest, for et demokrati, men i praksis fun

gerede størstedelen af USA's sydstaten som en form for apartheidstyre, selvom det ord ikke blev brugt. Da Mahatma Gandhi protesterede, var Indien på daværende tidspunkt et autoritativt styre og en koloni – uden demokratiske rettigheder.

I de danske eksempler er der en hårfin grænse mellem civil ulydighed og selvtægt, fordi et selvbestaltet mindretal vælger at bryde love, der er vedtaget af et parlamentarisk flertal. Civil ulydighed i et repræsentativt demokrati er tendentielt og potentielt en trussel mod det repræsentative element i demokratiet.

### **3. Eksempler på protestaktioner som eleverne kan arbejde videre med**

#### **Eksempel 1: (Internationalt eksempel)**

**Rosa Parks** blev arresteret i 1955 i den race-adskilte sydstat Alabama, fordi hun nægtede at afgive sin siddeplads i en bus til en hvid mand, som loven ellers foreskrev. Det startede en bevægelse, hvor store grupper af sorte valgte at boykotte busserne og gå i stedet. Det medførte i sidste ende, at busselskaberne var ved at gå konkurs, da det mest var sorte, der dagligt tog bussen. Loven ændredes, og sorte var ikke længere påbudt at sidde bagest i bussen og afgive deres siddeplads til hvide.

Hendes eksempel lever ikke op til Habermas' definition, idet den ikke var annonceret, men spontan. Eksemplet kan bruges til at problematisere definitionen, som ikke kan rumme alle former for fredelig protest

#### **Eksempel 2: (Internationalt eksempel)**

**Mahatma Gandhi** arrangerede forskellige aktioner i form af civil ulydighed med vægt på at bruge "ikke-vold" som et værktøj mod det britiske kolonistyre i tiden før Indiens selvstændighed i 1947.

Ved vi nok til at vurdere mål og midler hos dem, der stod for aktionen, til at eksemplet kan vurderes efter de opstillede kriterier i Habermas' definition?

#### **Eksempel 3: (Internationalt eksempel)**

**Martin Luther King** brugte metoden til at skabe bedre kår og borgerrettigheder for sorte amerikanere i USA, indtil sin død i 1968.

Ved vi nok til at vurdere mål og midler hos dem, der stod for aktionen, til at eksemplet kan vurderes efter de opstillede kriterier i Habermas' definition?

#### **Eksempel 4: (Dansk eksempel)**

Optøjer og ballade i forbindelse med **rydningen af Ungdomshuset**. Da Ungdomshuset på Jagtvej i København i 2007 blev solgt af Københavns Kommune til HUMAN A/S og senere opkøbt af den religiøse bevægelse Faderhuset, nægtede brugerne af huset at rømme det. Politiet ryddede huset med magtanvendelse den 1/3, 2007. Rydningen blev efterfulgt af demonstrationer og optøjer.

Ved vi nok til at vurdere mål og midler hos dem, der stod for aktionen, til at eksemplet kan vurderes efter de opstillede kriterier i Habermas' definition?

#### **Eksempel 5: (Dansk eksempel)**

I 1980'erne besatte store grupper af unge mennesker, de såkaldte **BZ'ere**, tomme og ramponerede bygninger rundt omkring i Danmark. Med besættelsen af bygningerne ønskede de at gøre opmærksomme på en elendig boligsituation og mangel på fristeder for unge. En besættelse anses i Danmark for en forbrydelse, der straffes efter straffelovens § 264 om ulovlig indtrængen.

Ved vi nok til at vurdere mål og midler hos dem der stod for aktionen til at eksemplet kan vurderes efter de opstillede kriterier i Habermas' definition?



# Bilag 2: Vælg et standpunkt. Civil ulydighed

## Elev-ark

### Civil ulydighed

Der findes flere forskellige definitioner af civil ulydighed. Civil betyder, at det er "almindelige borgere", der står bag og ulydighed hentyder til, at der er tale om et brud på loven. Civil ulydighed har eksisteret lige så længe, der har været myndigheder og magthavere, hvis love har været opfattet som uretfærdige.

I øvelsen arbejdes der med den tyske sociolog Jürgen Habermas' definition af civil ulydighed:

*Civil ulydighed er en moralsk begrundet protest, som ikke bare udgår fra en privat overbevisning og egeninteresse. Det er en offentlig handling, der som regel er offentliggjort, så politiet kan forudse hændelsesforløbet. Den omfatter et forsætligt lovbrud mod enkelte retsregler, uden at den sætter spørgsmålstegn ved den generelle retsorden. Den indebærer desuden beredvillighed til at stå til regnskab for de retslige følger af lovbruddet. Lovbruddet har desuden symbolsk karakter, - hvilket betyder, at man udelukkende benytter ikkevoldelige udtryksmidler.*

Jürgen Habermas: Civil olydnad - den demokratiska rättsstatens grundbult (1986) 9. årgang, nr. 35, Retfærd - Nordisk Juridisk Tidsskrift

Habermas' definition på civil ulydighed kan stilles op i punktform:

- Protesten skal være rettet mod noget, som bredt bliver betragtet som uretfærdigt (uetisk eller umoralsk)
- Aktionen skal være varslet offentligt på forhånd
- Protesten må ikke true den demokratiske proces/orden
- Man skal stå til ansvar for sine handlinger
- Man må ikke benytte vold

Opgave:

Skaf viden om den aktion, I har valgt at arbejde videre med, og analyser om aktivisternes mål med deres aktioner, og de midler de brugte, var legitime i forhold til kriterierne i Jürgen Habermas' definition. Hvad var de civilt ulydiges krav? Var det moralsk velfunderede krav eller interessekamp, annoncerede de deres aktioner offentligt, og afstod de fra vold eller var vold en del af de civilt ulydiges strategi?

Fordel mellem jer, hvem der er henholdsvis person A og person B.

Person A forbereder en tale af 3 - 4 minutters varighed, der med udgangspunkt i ovenstående analyse, underbygger, at den pågældende aktion var legitim i forhold til kriterierne i Jürgen Habermas definition. Det vil sige en tale for gennemførelse af aktionen.

Person B forbereder på baggrund af ovenstående analyse en tale af samme længde imod aktionen.

Se eventuelt nedenstående links for inspiration.

## Links

DR undervisning har lavet et tema om magt, hvorunder civil ulydighed behandles. Læs mere om fx Ulla Røder og om Greenpeaces aktioner

<http://www.dr.dk/magtensbilleder/tema.asp?id=temaarkiv/08Ulla.asp>

Democracy Booster – DR Undervisning har også lavet et tema om demokrati, Demokrati-Boosteren, som giver tips til, hvordan unge kan få indflydelse <http://www.dr.dk/Tema/Booster/index.htm>

Information har civil ulydighed som emne. Find artikler og debatindlæg om civil ulydighed her <http://www.information.dk/emne/civil-ulydighed>

Democracy-handbook.org er en kombination af ekspert- og brugergenereret viden og en kombination af en bog og en wiki. Håndbogen er på dansk og kapitlerne er korte og let tilgængelige, men der vil ofte være brug for supplerende litteratur og en kritisk drøftelse af fremstillingerne <http://democracy-handbook.org>

Følg med på  
[facebook.com/demokratifordi](https://facebook.com/demokratifordi)



Besøg os på  
[www.demokratifordi.dk](http://www.demokratifordi.dk)

